

IRAK'TA YİNELENEN SİYASİ KRİZLERDE MUHTEMEL SENARYOLAR

“

İran'ın Irak siyasetine çok boyutlu müdahalesine karşı 2019 yılında geniş halk gösterileri olmuştur. Bu gösteriler daha çok güneydeki Şii bölgelerde gerçekleşmiş ve hükümetin düşmesine yol açmıştır.

”

PROF. DR. AHMET UYSAL

Başkan ORSAM

Kuruluşundan bu yana sürekli istikrarsızlıklar ile boğuşan komşumuz Irak, mezhepsel ve etnik farklılaşmanın yanında uluslararası müdahalelerden de kurtulamamıştır. Bunların en belirginleri 1943-45

ve 1983-88 Kürt isyanları, İran-İrak Savaşı (1980-88), Irak Kürtlerinin kendi arasındaki çatışmaları (1994-97), ülkenin ABD tarafından işgali (2003-11) sayılabilir. Bu karmaşaya son dönemde yaşanan ve Şii gruplar arasında beliren çatışmalar da eklenmiştir. Bu yeni belirsizlik döneminde Türkiye'nin de etkilendiği farklı senaryolar söz konusudur.

“

İran, IŞİD öncesinde de kendine yakın siyasi partiler üzerinden Irak siyasetinde etkili oluyordu. Ama IŞİD ile mücadele her şeyi meşrulaştırdığı için geçici olarak desteklense de zamanla İran'a karşı rahatsızlık artmaya başlamıştır.

”

IRAK'TA İRAN ETKİSİ VE Şİİ GRUPLAR ARASI ÇATIŞMALAR

ABD'nin ülkeden çıkmasından sonra İran etkisine giren Irak'ın doğusu IŞİD işgali (2014-16) de yaşamıştır. İran, Ayetullah Sistani'nin IŞİD ile mücadele fetvasını da referans olarak kurulan Haşdi

Şabi grupları üzerindeki kontrolüyle Irak'ta belirgin hâkimiyet kurmuştur. İran, IŞİD öncesinde de kendine yakın siyasi partiler üzerinden Irak siyasetinde etkili oluyordu. Ama IŞİD ile mücadele her şeyi meşrulaştırdığı için geçici olarak desteklense de zamanla İran'a karşı rahatsızlık artmaya başlamıştır. İran'ın Irak siyasetine çok boyutlu müdahalesine karşı 2019 yılında geniş halk gösterileri olmuştur. Bu gösteriler daha çok güneydeki Şii bölgelerde gerçekleşmiş ve hükümetin düşmesine yol açmıştır. İran'a tepkileri olmakla beraber Sünnilerin ve Kürtlerin, İran güdümlü merkezî hükümetle mücadele edecek yeterli imkânları olmadığı için bu bölgelerde gösteriler sınırlı olmuştur. Genel gös-

terilerinden dolayı erken seçime gidilmiş ve İran yanlısı partiler kan kaybetmişlerdir. Göstericilere yakın partiler seçimleri boykot ettiği için reform yanlısı aktörlerin seçimlerdeki etkisi beklendikinden az olmuştur.

Seçimlerde Şii Sadr Partisi (Teyyar), Sünni partiler ve Barzani temelli Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) gücünü artırmıştır. İran yanlısı partiler güç kaybına uğramışsa da bu kayıp sonrası güçlerini belli ölçüde korumuşlardır. Özellikle İran'ın güçlü müdahale ettiği ve yönlendirdiği milisler ve partiler, Irak'ta daha şeffaf ve demokratik bir yönetim kurulmasına engel olmaktadır. Çünkü uzun süredir her partinin katıldığı, sorumlusu belli olmayan ve “ganimet paylaşımı”

anlayışıyla kurulan hükümetler İran'ın çıkarlarına daha fazla hizmet etmektedir. Bu hükümetlerde yolsuzluklar daha fazla olmakta, hizmetler aksamakta ve hesap verilebilirlik işlememektedir. Son seçimlerin getirdiği parlamento tablosu ilk kez bir çoğunluk hükümeti kurulabilecek potansiyel oluşturdu. Muklada el-Sadr'ın partisi seçimlerden birinci çıkarak, 329 koltuklu parlamentoda 73 koltuk kazandı. Sünni Tekaddüm ve Azim Blokları, KDP ve bağımsızlardan gelecek destekle çoğunluk sağlanabiliyordu. Ancak İran yanlısı partiler, Şii Koordinasyon Çerçevesi diye bir cephe oluşturarak yeni hükümet kurulması için parlamentonun üçte iki çoğunlukla toplanması gerektiğini ileri sürdü. Türkiye'de geçmişte yaşanan 367 uygulamasına benzer uygulama ile meclis boykot edilerek toplanmasına engel olundu. Anayasa Mahkemesi de bunu onaylayınca, Sadr grubu rest çekerek sokak protestolarını başlattı.

“

Şii Koordinasyon Çerçevesi'nin yaptığı alternatif gösterilerde Sadr yanlılarıyla çatışma ihtimalinden korkulmuştu fakat bu senaryo gerçekleşmedi. Şii Koordinasyon Çerçevesi hâlâ hükümet kurma konusunda ısrar etse de bu sürecin tıkandığı belirginleşti ve Irak'ta yeni bir erken seçim kaçınılmaz oldu.

”

Muktada el-Sadr, sokak protestolarını hamlesini müttefikleri Barzani ve Muhammed el-Halbusi'ye danışmadan yaptığı için bu gruplar

arasında şaşkınlık ve İran yanlısı Şii Koordinasyon Çerçevesi (Cephesi) karşısında bir yenilmişlik havası oluşmaya başlamıştı. Bu arada yeni başkanın seçilmesi ve hükümet kurma çalışmaları başlamıştı. Kürt partiler KDP ve Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) ise Irak başkanı seçimi konusunda anlaşamıyordu. Sandalye sayılarının azalması yanında İran'ın KDP'yi desteklemesi yüzünden, Barzani-lerin de başkanlık konusunda eli biraz daha zayıflamıştı. Bu ortamda Irak Parlamentosu 30 Haziran'da toplandı ve siyasi süreç, Şii Koordinasyon Cephesi'nin planladığı şekilde gitmekteydi.

Siyasi süreçten ve devletten dışlanma tehlikesi hisseden Sadr, özellikle Nuri el-Maliki'nin yeniden etkin konuma gelmesini kişisel tehdit olarak da görüyordu. Çünkü Maliki önceki başbakanlığı döneminde Sadrcıları devletten tasfiye etmişti. Sadr, yeni hükümetin kurulmasını engellemek için taraftarlarını parlamentoyu protesto

etmeye çağırdı. Göstericiler korumalı Yeşil Bölge'ye girerek parlamentoyu bastılar. Bazı güvenlik güçleri protestoculara engel olmak istese de Başbakan Mustafa el-Kazimi'nin güvenlik güçlerine güç kullanmamaları konusunda talimat verdiği söylenmektedir. Kazimi zaten gösterilerden sonra göreve gelmişti ve onun planı ise kaotik geçiş döneminde 1 yıl daha başbakan olarak kalıp daha sonraki dönemde aktör olarak devam etmek istemesidir. Şii Koordinasyon Çerçevesi'nin yaptığı alternatif gösterilerde Sadr yanlılarıyla çatışma ihtimalinden korkulmuştu fakat bu senaryo gerçekleşmedi. Şii Koordinasyon Çerçevesi hâlâ hükümet kurma konusunda ısrar etse de bu sürecin tıkandığı belirginleşti ve Irak'ta yeni bir erken seçim kaçınılmaz oldu.

IRAK'TA ERKEN SEÇİM HESAPLARI

Erken seçim Sadr için bazı riskler barındırır da halk desteğine gü-

venerek bunu zorlamaktadır. Risklerin başında Sadr grubu parlamentoda olmadığı için seçim kanununu diğer partilerin yapacak olmasıdır. Her seçim için yeni bir kanun yapıldığından önceki seçimlerde yapılan düzenlemeler Sadr'a avantaj sağlamıştı. Yeni kanunda karmaşık kota ve bölge düzenlemeleri olduğu için avantajlar kaldırılabilir ya da esnetilebilir. Ayrıca, hükümette olmadığı için Sadr grubuna karşı seçim hileleri de artabilir. Ancak bu farkı Sadr, güçlü halk desteği ile kapatabilecek potansiyele sahip gözükmemektedir. Özellikle Teşrin protestocuları olarak bilinen kesimlerin desteğini alabilirse Sadr eskisinden daha kötü bir tablo ile karşılaşmaz. Çünkü Irak'ta İran'a karşı gelebilen tek parti olarak görülmesi ciddi popülerlik sağlamaktadır. Irak'ta değişim ve normalleşme önünde ayrı birkaç engelden söz edilebilir. Bunlardan en önemlisi, İran'ın Irak'ı Ortadoğu politikalarının merkezinde görmesiyle ilgilidir. Irak'ı hem kendisi için bölgeye açılan kapı olarak görmekte, hem de Irak kaynaklarıyla İran, Beşar Esad rejimi ve Hizbullah gibi birçok müttefikini finanse etmektedir. Aktarılan kaynakların meşru yollarla olmadığı hükümetteki adamları vasıtasıyla yapılan yolsuzluklarla veya Irak petrolünün kaçak satılmasıyla gerçekleştirildiği dilendirilmektedir.

Irak'ta İran'ın gücünü sürdürmesine katkı sağlayan konulardan birisi, ABD'nin İran çıkarlarını direk olarak hedef almamasıdır. Arap Baharı'nı sabote etmek isteyen Barack Obama, nükleer anlaşmayı imzalayarak İran'ın Ortadoğu'da daha etkin olmasına katkı

sağlamıştır. Donald Trump bunu kısmen değiştirmeye çabalasa da Joe Biden de Obama çizgisinden giderek İran'a karşı yumuşak tutum içindedir. Ayrıca, Ukrayna savaşı yüzünden ABD'nin ana gündeminde Irak ön sıralarda değildir. Bu nedenlerden dolayı Irak içindeki mücadelede bölgesel girişimler çok daha belirleyici olmaktadır. Türkiye ve Körfez ülkeleri, Irak'ta İran'ı daha fazla zorlayabilirler fakat onlar da Irak siyasetine çok fazla müdahale etmekten kaçınmaktadırlar. Gösteriler devam ederken Şii Koordinasyon Çerçevesi ile Sadr'ın uzlaşmak zorunda olduğu belirtilmektedir. Aksi durumda iç savaş veya askerî darbe seçenekleri vardır ki bu durumda ordu dâhil Irak'ın tüm kurumlarında bölünme gerçekleşebilir. Silahlı güçleri bulunan ve halk desteği bilinen Sadr grubunun bastırılması mümkün gözükmemektedir. Benzer şekilde Sadr'ın da İran yanlısı partileri ve milisleri tamamen Irak siyasetinden tasfiye etmesi uzak ihtimaldir.

“
Irak'ta taraflar seçim konusunda anlaşamaz ise ülkede bir iç savaş ihtimali belirebilir ve bu durum ülkeyi parçalanmaya ve bölgeyi kaosa götürebilir. Bu çerçevede etkisini konsolide etmek isteyen ve kendisine yönelik tepkileri etkisizleştirmek isteyen İran Duhok olayını da bahane ederek Türkiye karşıtlığını körüklemektedir.”

Böyle bir ortamda Türkiye'nin, Irak'taki belirsizlik ve istikrarsız-

lıktan fayda görmeyeceği açıktır. Özellikle iç savaş ve darbeler ülkeyi ve hatta bölgeyi kaosa sürükleyebilir. Bu nedenle tarafları sükûnete davet eden Türkiye, Irak'ta nüfuzunu baltalamaya çalışan İran ve müttefiklerine karşı Sadr'a ve demokratik sürece destek olmalıdır.

Bu çerçevede geleneksel müttefiklerimiz başında yer alan Türkmenler ile diğer Sünni ve Kürt gruplar desteklenmeli ve bu gruplar diyaloga ve iş birliğine yönlendirilmelidir. Dolayısıyla her ne kadar mezhepsel ve etnik temelli bir Irak politikası benimsemese de ve her grupla iletişim kanalları açık olsa da Türkiye'nin kendisine yakın aktörler arasında iş birliğini pekiştirmesi önemli bir çabadır. Çünkü İran bazı Şii grupları maksimum düzeyde koordine etmeye çalışmaktadır ki Şii Koordinasyon Çerçevesi adı bile bunu anlatmaktadır. Irak'ta taraflar seçim konusunda anlaşamaz ise ülkede bir iç savaş ihtimali belirebilir ve bu durum ülkeyi parçalanmaya ve bölgeyi kaosa götürebilir.

Bu çerçevede etkisini konsolide etmek isteyen ve kendisine yönelik tepkileri etkisizleştirmek isteyen İran Duhok olayını da bahane ederek Türkiye karşıtlığını körüklemektedir. Türkiye'yi de Irak konusunda kendisine rakip etkin aktör olarak değerlendiren İran, ülkedeki Türkiye karşıtı kampanyadan faydalanmak istemektedir. Sonuç olarak Irak siyaseti yeniden farklı dinamikler öe belirsizliğe sürüklenmektedir ve İran bu belirsizlik ortamında kendi gücünü muhafaza etmek amacıyla Türkiye karşıtlığını Irak iç siyasetinde kullanmaktadır. ■